

Γράφει ο Θεολόγος – Εκκλησιαστικός Ιστορικός – Νομικός κ. Ιωάννης Ελ. Σιδηράς

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ

- Η κτιστή δημιουργία προσφερόμενη και καθγιασμένη μέσα στη μυστηριακή και αγιαστική ζωή της Ορθοδόξου Εκκλησίας
- Αρχή της Ινδίκτου (1^η Σεπτεμβρίου) και απαρχή του νέου Εκκλησιαστικού έτους ως αφιερωμένη από το Οικουμενικό Πατριαρχείο ημέρα προσευχής και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος

Η παλαίφατος εορτή της Αρχής της Ινδίκτου αποτελεί την απαρχή του νέου εκκλησιαστικού έτους και η Μήτηρ Αγία Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία την 1^η εκάστου μηνός Σεπτεμβρίου επευλογεί και καθαγιάζει «εν ευχαριστιακή συνάξει, ικεσίαις και προσευχαίς» τον «καινόν ενιαυτόν της Χρηστότητος του Κυρίου». Η ημέρα αυτή της αρχής της Ινδίκτου αφιερούται στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και ο βαθύτατα αυτός θεολογικός εορτασμός εθεσπίσθη υπό του πανσέπτου και τηλαυγούς Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά τη συνεδρία της Αγίας και Ιεράς Συνόδου αυτού την 6^η Ιουνίου 1989 και προσέλαβε λαμπρότερα διάσταση και ουσιαστικότερη σημασία επί των ημερών του νυν ευκλεώς πατριαρχούντος Βαρθολομαίου του Α΄.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία ως ευχαριστιακή και εν γένει λατρευτική κοινότητα και κοινωνία προσώπων εν Χριστώ είναι συνδεδεμένη και συνυφασμένη οντολογικά σε όλες τις λατρευτικές και ιεροπρακτικές εκφάνσεις της μέσα στη μυστηριακή και αγιαστική ζωή της με τον καθγιασμό των ανθρώπων ως αυτεξούσιων προσώπων και του συνόλου της κτιστής δημιουργίας. Σύμφωνα δε με την πατερική διδασκαλία της ορθοδόξου Εκκλησίας, η κτιστή δημιουργία επλάσθη από τον άκτιστο ποιητή και δημιουργό Θεό «λίαν καλώς» και είναι προορισμένη μέσα στο «υπεραγαθό, άρρητο και απερινόητο» σχέδιο της Πανάγιας Τριαδικής Θεότητας να ζήσει και όχι να οδηγηθεί στην απώλεια. Η «εκ του μη όντος» και «εκ του μηδενός» κτιστή δημιουργία ήλθε υπό του αθανάτου Θεού «εις το είναι» αυτής για την αιωνιότητα και όχι για να επιστρέψει «στο μη είναι» και το «μηδέν» της απώλειας και του αφανισμού.

Ο Μητρ. Περγάμου και Ακαδημαϊκός κ. Ιωάννης (Ζηζιούλας) σε μία πρόσφατη μελέτη του, υπό τον τίτλο: «Άνθρωπος και κόσμος στη Θεολογία του Αγίου Μαξίμου του Ομολογητού», γράφει χαρακτηριστικά: «...ο κόσμος είναι δημιουργία του Θεού... ο κόσμος προέκυψε ως αποτέλεσμα της αγάπης του Θεού, ο Οποίος θέλησε να υπάρχει κάτι και έξω από τον εαυτό του. Μεταξύ του Θεού και του κόσμου, υπάρχει χάσμα οντολογικό. Η φύση του Θεού και η φύση του κόσμου, είναι ριζικά διάφορες. Η θεοποίηση του κόσμου, είναι συνεπώς εντελώς αδιανόητη. Το οντολογικό αυτό χάσμα, μεταξύ Θεού και κόσμου, θα καταδίκαιζε τον κόσμο στον αφανισμό, εάν αυτός στηριζόταν αποκλειστικά στις δυνάμεις του. Αλλά ο Θεός ήθελε να μην αφανισθεί ο κόσμος. Δεν ήθελε να αφανισθεί ο κόσμος. Ήθελε να έχει (κατά την έκφραση του αγίου Μαξίμου), “όχι απλώς το είναι, αλλά κα το αεί είναι”. Αλλά αφού η ιδιότητα του “αεί είναι”, δηλαδή της αθανασίας, ανήκει μόνο στον Θεό, ο οποίος δεν έχει όπως ο κόσμος αρχή και δεν υπόκειται στο χρόνο, δεν υπάρχει άλλος τρόπος να αποκτήσει αθανασία το κτιστό, παρά μόνο αν ενωνόταν με τον Άκτιστο Θεό».

Ποιός όμως είναι ο ρόλος του ανθρώπου ως αυτεξούσιου όντος στην ένωση του κτιστού με το άκτιστο; Η απάντηση δίδεται υπό το πρίσμα της θεολογικής διδασκαλίας της Εκκλησίας περί ενανθρωπήσεως του Υιού Θεού Λόγου, επειδή στο ένα πρόσωπο (υπόσταση) του ενσαρκωθέντος Χριστού συνενώθηκαν ατρέπτως, αδιαιρέτως, ασυγχύτως και αναλλοιώτως η θείκη άκτιστη φύση και η κτιστή ανθρώπινη φύση. Έτσι, ο άνθρωπος, το μόνο εκ των δημιουργηθέντων όντων, που μετέχει εξ ίσου του υλικού και του νοερού κόσμου, καθίσταται ο «μεσίτης» και ο «ιερέυς της δημιουργίας», για να επιτευχθεί η «αναφορά» και «ένωση» του κτιστού κόσμου με τον άκτιστο Θεό, οπότε μέσω αυτής της «κοινωνίας του κτιστού με το άκτιστο» θα μπορούσε να συντελεσθεί η σωτηρία του κόσμου.

Ο Μητρ. Περγάμου Ιωάννης σε άλλο σημείο της εμπειριστατωμένης και βαθύτατα θεολογικής μελέτης του επισημαίνει σχετικώς: «...Το φυσικό περιβάλλον είναι προορισμένο από τον Θεό να ανυψωθεί κι αυτό μαζί με τον άνθρωπο, σε κοινωνία με τον ίδιο τον Θεό. Ο Θεός δεν θέλει τη σωτηρία μόνο του ανθρώπου, αλλά και όλης της κτίσεως. Αυτός ο ύψιστος και θείος προορισμός του υλικού κόσμου, θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μόνο αν ο άνθρωπος έδινε ελεύθερα τη συγκατάθεσή του. Το «αυτεξούσιο», δηλαδή η ελευθερία, δόθηκε από τον Θεό στον άνθρωπο ως πλασμένον κατ' εικόνα Θεού, και αυτό αποτελεί το διακριτικό του γνώρισμα από τα ζώα και τη λοιπή υλική κτίση. Χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεση του ανθρώπου, η σωτηρία της κτίσεως θα ήταν αποτέλεσμα εξαναγκασμού και δεν θα είχε καμία αξία, γιατί θα προσέκρουε στην αγάπη του Θεού (η αγάπη πάντοτε σέβεται την ελευθερία).

Αυτό τον ιδιαίτερο θείο προορισμό του ανθρώπου να αναφέρει και να ενώνει τον κτιστό κόσμο σε κοινωνία με τον Θεό για να σωθεί και να ζήσει υπογραμμίζει δια της θεοπνεύστου γραφής του ο Άγιος Μάξιμος ως εξής: «επειδή λοιπόν ο άνθρωπος την φυσική δύναμη, που του εδόθη για να ενώνει τον κόσμο, την καταχράσθηκε και οδήγησε τον κόσμο σε διαίρεση, σε τέτοιο βαθμό που κινδύνευσε η κτίση να οδηγηθεί στο μη ον, να εξαφανισθεί, γι' αυτό καινοποιούνται οι φύσεις (των όντων) ...και ο Θεός άνθρωπος γίνεται για να σώσει τον εν απωλεία άνθρωπο και στην καθολικότητά της όλη την φύση αφού ένωσε δι' εαυτού τα ρήγματα και ανακεφαλαίωσε στον εαυτό του τα πάντα, τα εν ουρανών και επί τα επί γης ... και μαζί με εμάς και δια μέσου ημών άπασα την κτίση ... ενώνοντας εμάς μεταξύ μας, παράδεισο και οικουμένη, ουρανό και γη, αισθητά και νοητά... τα πάντα ανακεφαλαίωσε στον εαυτό του, φανερώνοντας ότι μία είναι όλη η υπάρχουσα κτίση, “καθάπερ άνθρωπον άλλον...”».

Ερμηνεύοντας θεολογικά ο Μητρ. Περγάμου Ιωάννης το παραπάνω χωρίο του Αγίου Μάξιμου γράφει χαρακτηριστικά: «...η σάρκωσις του Λόγου εσήμαινε την ανακεφαλαίωση των πάντων και την υπέρβαση όλων των διαιρέσεων, πάλι δια του ανθρώπου. Κι έτσι έχουμε μια ένωση εδώ, και του ανθρώπου με την κτίση. Η κτίση δηλαδή με τον άνθρωπο γίνεται μια ενότητα. Γίνεται όπως λέγει: «καθάπερ άλλον άνθρωπον». Η κτίσις είναι σαν να γίνεται ένας άνθρωπος κι αυτή, η οποία πλέον επικοινωνεί με τον Θεό δια του ανθρώπου. Αποκτά δηλαδή ένα στόχο, μια κεφαλή, ένα χέρι, το οποίο φέρει σε κοινωνία όλη τη δημιουργία με τον Θεό. Το βαρυσήμαντο αυτό χωρίο, μας αποκαλύπτει ότι για τον Άγιο Μάξιμο, ο σκοπός της ενανθρωπήσεως δεν είναι άλλος από το να πραγματοποιήσει την ένωση όλης της κτίσεως, «καθάπερ

άνθρωπον άλλον», δηλαδή δια του ανθρώπου και εν τω ανθρώπω, ώστε να αποφευχθεί η επάνοδος εις το “μη είναι”».

Ο άνθρωπος λοιπόν ως η κορωνίδα και ο «Βασιλεύς των επί γης», της όλης κτιστής δημιουργίας, κατεστάθη υπό του Θεού να είναι ο αγαθός, συνετός, «πιστός και φρόνιμος οικονόμος» (Λουκ. ΙΒ΄ 42), αλλά ταυτόχρονα και ο «μεσιτεύων», «ιερέυς και λειτουργός» αυτής προκειμένου να την «αναφέρει» (προσφέρει) ευχαριστιακά στον άκτιστο δημιουργό Θεό και σε αναφορά προς Αυτόν να σωθεί και να ζήσει, επειδή ακριβώς κανένα απολύτως από τα κτιστά όντα της δημιουργίας, δεν δημιουργήθηκε για να πεθάνει, να οδηγηθεί οντολογικώς στην απώλεια, αλλά σε «κοινωνία» με τον άκτιστο και επέκεινα πάσης φυσικής νομοτέλειας και αναγκαιότητας Θεό να υπερβεί τα όρια, τον «οντολογικό φραγμό» της φθαρτότητας και του θανάτου, που είναι συνυφασμένα με την «κτιστότητα των όντων».

Στην ορθόδοξη θεία λατρεία και ιδιαίτερα στη θεία λειτουργία, η οποία είναι η «οντολογική εικόνα της Βασιλείας του Θεού», όλη η κτιστή δημιουργία μετέχει και τελεί σε κοινωνία αναφοράς προς το μυστήριο των μυστηρίων, τη Θεία Ευχαριστία, όπου ο σταυρωθείς και αναστηθείς Χριστός, η αυτοζωή και όντως ζωή, θυσιαζόμενος προσφέρεται «δια την του κόσμου ζωήν και σωτηριάν». Εν προκειμένω ο Μητρ. Περγάμου Ιωάννης αναφερόμενος στην «Εκκλησιολογική κοσμολογία του Αγίου Μαξίμου» γράφει χαρακτηριστικά: «Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει στη σκέψη του Αγίου Μαξίμου, η σύνδεση της κοσμολογίας, της ανθρωπολογίας και της χριστολογίας με την Εκκλησία. Η Εκκλησία για τον πατέρα αυτό είναι τύπος όλου του αισθητού κόσμου, με το ιερατείο να συμβολίζει τον ουρανό, και τον ναό με την ευπρέπειά του, την «κατά γην διακόσμησην»... Αυτή τη σχέση κόσμου, ανθρώπου και Θεού τη βλέπει ο Άγιος Μάξιμος να εικονίζεται κυρίως και κατ' εξοχήν στη Θεία Λειτουργία. Η Λειτουργία είναι για τον πατέρα αυτό της Εκκλησίας, μία πορεία του κόσμου με επικεφαλής τον άνθρωπο-ιερέα της κτίσεως, προς έναν κόσμο ενότητας όλων των διεστώτων, και αιωνίας ζωής σε κοινωνία με τον Θεό στη Βασιλεία Του. Η Λειτουργία είναι για τον Μάξιμο η εικόνα ενός κόσμου που υπερβαίνει τον θάνατο, χάριν στην υπέρβαση της διαίρεσεως μεταξύ ανθρώπου και κόσμου, κόσμου και Θεού. Η Θεία Λειτουργία (όπως και η ίδια η Εκκλησία), αποκτά έτσι, πελώρια υπαρξιακή σημασία, όχι μόνο για τον άνθρωπο, αλλά και για ολόκληρη την κτίση... μέσα στη βυζαντινή λειτουργία, ο άνθρωπος βρίσκει τη σωστή θέση του με το φυσικό του περιβάλλον...».

Στο ευχαριστιακό δείπνο της θείας λειτουργίας υπάρχει το ουσιαστικότερο τμήμα αυτής που ονομάζεται «Αγία Αναφορά». Όλα όσα προηγήθηκαν από την έναρξη της θείας λειτουργίας, με το: «Ευλογημένη η Βασιλεία του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος», δεν είναι παρά στάδια προετοιμασίας για την Αναφορά. Λέγεται έτσι γιατί η θυσία αναφέρεται προς τον Θεό. Τα τίμια δώρα, ο άρτος και ο οίνος, ως εκ της κτιστής δημιουργίας προερχόμενα δεν προσκομίζονται μόνο στο επίγειο θυσιαστήριο για καθαγιασμό, αλλά «αναφέρονται», ανυψώνονται στο ουράνιο θυσιαστήριο της Βασιλείας του Θεού της οποίας «οντολογική εικόνα» είναι η θεία λειτουργία.

Στο τμήμα αυτό της «Αγίας Αναφοράς», το οποίο αρχίζει με το: «Άξιον και Δίκαιον...» μέχρι την εκφώνηση: «και έσται τα ελέη...», εμπεριέχεται και το σημείο, όπου αναγιγνώσκεται η πολύ σημαντική ευχή της Αγίας Αναφοράς, η οποία αρχίζει με τη δοξολογική ευχαριστία προς τον Θεό Πατέρα για όλα τα αγαθά, φανερά και αφανή, που μας έδωσε, διότι μας δημιούργησε «εκ του μηδενός» (Συ εκ του μη όντος εις το είναι ημάς παρήγαγες) και μας ανέστησε πάλι μετά την πτώση μας, χαρίζοντάς μας τη μέλλουσα Βασιλεία. Ακόμη γιατί μας αξιώνει να τελούμε τη θεία λειτουργία, μολονότι παρίστανται πλησίον του λειτουργού χιλιάδες και μυριάδες άγγελοι. Έτσι, οι δύο κόσμοι, ο αγγελικός και ο ανθρώπινος, ενώθηκαν και, κατά τον Ιερό Χρυσόστομο, «κοινήν την ευφημίαν εποίησαντο».

Μέσα στο τμήμα της Αγίας Αναφοράς περιλαμβάνεται και η επίκληση του Παναγίου και τελεταρχικού Πνεύματος προκειμένου να τελεσθεί ο καθαγιασμός, η μεταβολή των υλικών τίμιων Δώρων σε σώμα και αίμα Χριστού. Προηγείται όμως σ' αυτό το θεσπέσιο και σωτήριο ευχαριστιακό δείπνο της θείας λειτουργίας η σύντομη εκφώνηση-πρόταση του λειτουργούντος ιερέως (ή Αρχιερέως): Τα σα εκ των σων σοι προσφέροντες κατά πάντα και δια πάντα». Η θεολογικότερη αυτή φράση σημαίνει πως αυτά που προσφέρουμε ως τίμια δώρα, δηλαδή ο άρτος και ο οίνος, για να γίνουν σώμα και αίμα Χριστού, δεν είναι παρά αυτά που ο ίδιος ο δημιουργός μας χάρισε. Εκείνος κάποτε από αγάπη μας τα προσέφερε ως δώρα και ευλογία για να ζήσουμε. Κι εμείς τώρα τα προσφέρουμε ως ευχαριστία. Κι εκείνος πάλι θα μας τα αντιπροσφέρει ως σώμα και αίμα Χριστού πλέον για να ζήσουμε πνευματικά και οντολογικά ενωμένοι μαζί του. Έτσι, ασφαλώς καταξιώνεται κι εκπληρώνεται κι ο σκοπός της υλικής δημιουργίας. Προσφερόμενη αγιάζεται, ευλογείται, μεταμορφώνεται. Μαζί με τον άνθρωπο ανυψώνεται στο υπερουράνιο θυσιαστήριο και αποκαθίσταται στην αρχαία παραδεισία κατάσταση.

Όταν λοιπόν ο ιερέυς εκφωνεί τη φράση: «τα σα εκ των σων σοι προσφέροντες κατά πάντα και δια πάντα», καθίσταται και «ιερέυς-λειτουργός όλης της κτίσεως», ο οποίος «αναφέρει», δηλαδή προσφέρει τα τίμια δώρα στον δημιουργό Θεό για να συντελεσθεί εν Αγίω Πνεύματι η οντολογική μεταβολή του άρτου και του οίνου, αντίστοιχα, σε Δεσποτικό, σωτήριο και λυτρωτικό σώμα και αίμα Χριστού.

Η μεταβολή όμως αυτή προϋποθέτει την ύπαρξη των υλικών τίμιων δώρων, τα οποία η ευχαριστιακή κοινότητα προσφέρει –εάν βέβαια και στις μέρες μας, κυρίως στις αχανείς ενορίες των συγχρόνων τερατο-τσιμεντουπόλεων και δυστυχώς ακόμη και των προοδόπληκτων επαρχιακών κωμοπόλεων και χωριών– στον λειτουργό ιερέα για να τελεσθεί το μυστήριο της θείας ευχαριστίας.

Τα τίμια δώρα, ο ένζυμος άρτος, ο οποίος κατά την ορθή και όμορφη παράδοσή μας ονομάζεται «πρόσφορο», επειδή ακριβώς προσφέρεται από την ευχαριστιακή κοινότητα στον λειτουργό ιερέα για να τον αναφέρει στον δοτήρα παντός αγαθού Θεό, καθώς και ο οίνος, το νόμα, αποτελούν τα υλικά στοιχεία της κτιστής δημιουργίας, τα οποία αντιπροσφέρονται, αντιδωρίζονται κατά την αγία Αναφορά της θείας λειτουργικής μυσταγωγίας για να «λειτουργηθούν», να καθαγιασθούν και εν Αγίω

Πνεύματι να μεταβληθούν στο ζωφόρο σώμα και το πανακήρατο ζωογόνο αίμα του Αναστάσαντος Χριστού.

Τα υλικά στοιχεία για να παρασκευασθεί ο άρτος, το ψωμί της κοινότητας, και ο οίνος προέρχονται από την κτιστή δημιουργία. Το ευλογημένο σιτάρι που παράγεται από την καλλιεργημένη γη γίνεται αλεύρι και με το νερό και το αλάτι ζυμώνεται από τους μοναχούς στα μοναστήρια και από τις ευλαβείς γυναίκες στις ενορίες για να ψηθεί και να γίνει ένζυμος άρτος προσφερόμενος (αναφερόμενος λειτουργικά) «εξ όλης της ευχαριστιακής κοινότητας» στην Εκκλησία για το μυστήριο της θείας ευχαριστίας προκειμένου να μεταβληθεί σε «άρτο ζωής αιωνίου». Αλλά και ο οίνος, το νόμα, παρασκευάζεται από τα γεννήματα της αμπέλου, που με αγάπη ο αμπελουργός καλλιεργεί και φροντίζει στο χώμα της γης για να καρποφορήσει και να «φέρει καρπών πολύν», οπότε προσφέρεται για να μεταβληθεί εν Αγίω Πνεύματι εντός του μυστηρίου της τελουμένης θείας λειτουργίας σε «αίμα χριστού, αίμα ζωής αιωνίου».

Στην τελετουργία του μυστηρίου της θείας ευχαριστίας γίνεται και χρήση του υλικού στοιχείου του ύδατος, τόσο κατά τη μείξη αυτού με τον οίνο στην ιερά πρόθεση, όταν ο ιερέυς προετοιμάσει τα τίμια δώρα κατά τη διάρκεια του όρθρου της θείας λειτουργίας, όσο και στη χρήση του «ζέου». Χρήση του άρτου γίνεται στο ευλογημένο «αντίδωρο» και στο λεγόμενο «ύψωμα» που προσφέρονται στους πιστούς. Όλα λοιπόν τα βασικά υλικά της κτίσεως ως απαραίτητα για την ανθρώπινη ζωή, το ύδωρ, ο άρτος και ο οίνος, τα οποία αποτελούν δωρεά από τον δοτήρα παντός αγαθού Θεό προς τον χοϊκό άνθρωπο, εν συνεχεία αντιπροσφέρονται και αντιδωρούνται από την εκκλησιαστική κοινότητα και αναφέρονται από τον μυσταγωγό ιερέα κατά την ευχαριστιακή σύναξη προς τον Θεό Πατέρα σύμφωνα με τη θεόπνευστη λειτουργική εκφώνηση: «Τα σα εκ των σων σοι προσφέροντες κατά πάντα και δια πάντα».

Στην αναίμακτη θεία μυσταγωγία επειδή η Εκκλησία του Χριστού απ' αρχής της εν τω κόσμω εμφανίσεώς της εμερίμνησε και για τα εγκόσμια και για τα υπερκόσμια αγαθά (ευχή κεφαλοκλισίας του όρθρου), άρχισε να δέεται εκτενώς υπέρ του φυσικού περιβάλλοντος και της συνόλου κτιστής δημιουργίας, όπως τούτο καταγράφεται τόσο στις αρχαίες λειτουργίες όσο και στις μεταγενέστερες. Έτσι, στη Θεία Λειτουργία του Αγίου Ιακώβου του Αδελφοθέου διαβάζουμε: «Μνήσθητι, Κύριε, ευκρασίας αέρων, όμβρων ειρηνικών, δρόσων αγαθών, καρπών ευφορίας, τελείας ευετηρίας και του στεφάνου του ενιαυτού της χρηστότητός Σου. Οι γαρ οφθαλμοί πάντων εις Σε ελπίζουσι, και Συ δίδως την τροφήν αυτών εν ευκαιρία. Ανοίγεις Συ την χείρα Σου και εμπιπλάς παν ζώνων ευδοκίας.

Στην αρχαία Θεία Λειτουργία του Αγίου Αποστόλου Μάρκου η Εκκλησία **δέεται του Κυρίου**: «Τους αγαθούς υετούς κατάπεμψον επί τους χρήζοντας και επιδομένους τόπους. Τα ποτάμια ύδατα ανάγαγε επί το μέτρον αυτών κατά την Σην χάριν. Τους καρπούς της γης αύξησον εις σπέρμα και εις θερισμόν. Προσεύξασθε υπέρ των αγαθών αέρων και των καρπών της γης. Υπέρ της συμμετρου αναβάσεως των ποτάμιων υδάτων. Υπέρ των αγαθών υετών και σπορίμων της γης».

Αλλά και στις μεταγενέστερες θείες λειτουργίες, όπως του Αγίου Βασιλείου του Μεγάλου, ο Ιερέυς αναγιγνώσκει: «Ευκράτους και επωφελείς τους αέρας ημίν χάρισαι.

Ὅμβρους ειρηνικούς τη γη προς καρποφορίαν δώρησαι. Ευλόγησον τον στέφανον του ενιαυτού της χρηστότητός σου». Στη δε γνωστή σε όλους Θεία Λειτουργία του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου αιτούμεθα δια του λειτουργούντος ιερέως: «Υπέρ ευκρασίας αέρων, ευφορίας των καρπών της γης και καιρών ειρηνικών του Κυρίου δεηθώμεν».

Στην ορθόδοξη θεία λατρεία και μυστηριακή ζωή της Ορθοδόξου Εκκλησίας γίνεται χρήση των υλικών στοιχείων της κτίσεως και στα υπόλοιπα ιερά μυστήρια και τις διάφορες κατά περίπτωση ιεροπραξίες.

Στο μυστήριο του Ιερού Βαπτίσματος γίνεται χρήση του ζωτικού και καθαρτηρίου φυσικού στοιχείου του ύδατος και του ελαίου. Επειδή δε κατά την αρχαία παράδοση η τέλεση του μυστηρίου του βαπτίσματος εντασσόταν και ήταν άμεσα συνδεδεμένο με την τέλεση του μυστηρίου της θείας ευχαριστίας, οι ιερείς κοινωνούσαν τα νεοφώτιστα νήπια. Στο μυστήριο του Ιερού Χρίσματος γίνεται χρήση του Αγίου Μύρου, το οποίο παρασκευάζεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο με τα πλέον εκλεκτά φυσικά στοιχεία της κτιστής δημιουργίας και ο κατάλογος των ειδών αυτών, όπως ελαίων, μύρων, ανθέων, αριθμεί 57 είδη. Στην τέλεση του μυστηρίου του γάμου, το οποίο ήταν κατά την αρχαία παράδοση της Εκκλησίας συνδεδεμένο οργανικά με την τέλεση της Θείας Ευχαριστίας στη Θεία Λειτουργία, μέχρι και σήμερα σε ανάμνηση της μετοχής των νεονύμφων στη Θεία Ευχαριστήρια προσφέρεται ο οίνος καθώς η Εκκλησία ψάλλει: «Ποτήριον σωτήριον λήψομαι...», ενώ σε πολλές περιοχές (Θράκη) προσφέρεται και «σταυρόψωμο» εκ του οποίου ενός μικρού τμήματος γεύονται οι νεόνυμφοι μαζί με τον οίνο από τα χέρια του τελούντος το μυστήριο του γάμου ιερέως. Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση του μυστηρίου του Αγίου Ευχελαίου για του οποίου την τέλεση γίνεται χρήση του ελαίου και του αλεύρου, που προσφέρουν οι ευσεβείς γυναίκες και μετά την τέλεση του μυστηρίου, το χρησιμοποιούν για την παρασκευή ενζύμου άρτου, ο οποίος ως «πρόσφορο» αντιπροσφέρεται στην Εκκλησία για την τέλεση της Θείας Ευχαριστίας. Όμορφη και η παράδοση της Εκκλησίας να ευλογούνται τα γεύματα και τα δείπνα, δηλαδή η «βρώση και η πόση» στην τράπεζα των συνδαιτημόνων, ενώ δεν παραλείπεται και η ευχαριστία προς τον δωρεοδότη Χριστό για τα «περισσεύματα των κλασμάτων της τραπέζης».

Τα υλικά στοιχεία της κτιστής δημιουργίας χρησιμοποιούνται και κατά την τέλεση των κατά περίπτωση ιεροπραξιών της Εκκλησίας. Στον Αγιασμό (μικρό και μεγάλο) γίνεται χρήση του ύδατος και του αρωματικού φυτού του Βασιλικού ή άλλου άνθους, και με τον αγιασμό αυτό κατά πατροπαράδοτο έθος οι Γεωργοί μας ραντίζουν τα κτήματά τους για να καρποφορήσουν και να φέρουν «καρπών πολύν». Στην αρτοκλασία που τελείται στην Εκκλησία επευλογούνται τα βασικά για την επιβίωση του ανθρώπου υλικά στοιχεία, ο άρτος, ο οίνος, ο σίτος και το έλαιον.

Η τέλεση των ιερών μνημοσύνων προϋποθέτει την χρήση σίτου και κατά παλαιότερη παράδοση επευλογούνταν και μικρά αρτίδια, τα οποία παρασκεύαζαν με ευλάβεια οι γυναίκες του σπιτιού. Χαρακτηριστικό και το παράδειγμα της προσφοράς «φανουρόπιτας» στην εορτή του Αγίου Φανουρίου (27 Αυγούστου), την οποία επευλογεί η Εκκλησία πριν τη διανομή της στους πιστούς.

Είναι δε αξιοθαύμαστο ότι και σε πολλές άλλες περιπτώσεις μέσα στην Εκκλησία γίνεται χρήση υλικών προϊόντων που παράγονται στη φύση και πολλά εξ αυτών προέρχονται από τον φυτικό πλούτο του περιβάλλοντος. Το έλαιον χρησιμοποιείται για τις κανδήλες, το μελισσοκέρι, που ευωδιάζει, παράγεται από τις ευλογημένες μέλισσες, το θυμίαμα παρασκευάζεται με αρωματικά άνθη –φυτά και μύρα, τα άνθη διακοσμούν τους επιταφίους, ο βασιλικός και τα άνθη προσφέρονται ως ευλογία κατά την εορτή της Παγκοσμίου Υψώσεως του τιμίου Σταυρού και κατά την Κυριακή της Σταυροπροσκυνήσεως, δαφνόφυλλα προσφέρονται την Κυριακή των Βαΐων και Καρυδόφυλλα κατά την Κυριακή της Πεντηκοστής.

Η Εκκλησία επευλογεί τα κόκκινα πασχάλια αυγά και το τυρί που διανέμονται κατά την Κυριακή του Πάσχα, όπως το τυρί και τον άρτο που προσφέρονται στους πιστούς κατά την ημέρα που πανηγυρίζει κάποιος ιερός ναός, ενώ κατά την ημέρα της εορτής της Αγίας Βαρβάρας επευλογείται ο παραδοσιακός θρακιώτικος βρασμένος σίτος. Κατά παράδοση η Εκκλησία στην εορτή της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (6^η Αυγούστου) και σε άλλες περιπτώσεις αναγιγνώσκει ειδική ευχή και επευλογεί «επί προσφερόντων απαρχάς» ή «επί προσφερόντων καρπούς νέους», όπως σταφύλια, που είναι τα «γεννήματα της αμπέλου», σύκα, μήλα κ.ά. Άξιο μνείας είναι ότι το φυτικό και ζωικό βασίλειο της κτιστής δημιουργίας κατακοσμί τους ορθοδόξους ναούς των ενοριών και των ιερών μονών. Από τις λεγόμενες παλαιοχριστιανικές βασιλικές μέχρι τους περίλαμπρους βυζαντινούς ναούς και τα καθολικά των παλαιφάτων μονών, η βυζαντινή αγιογραφία, ξυλογλυπτική και κεντητική δανείζονται την καλλιτεχνική θεματολογία τους από τον φυτικό και ζωικό πλούτο της κτιστής δημιουργίας.

Έτσι, το σύμβολο του Ευαγγελιστού Μάρκου είναι ο Λέων, του Ευαγγελιστού Λουκά ο Βους και του Ευαγγελιστού Ιωάννη ο Αετός, όπως απεικονίζονται στην ορθόδοξη αγιογράφηση και ξυλογλυπτική. Αετοί, λέοντες, ιχθύες, κήτοι, άλογα, όνοι, παγώνια, περιστέρια, φίδια κ.ά. απεικονίζονται σε πλείστες παραστάσεις των ναών ως αγιογραφίες και ως διακοσμήσεις ξυλόγλυπτων κατασκευών και επίπλων. Κυριαρχεί επίσης και ο φυτικός διάκοσμος, όπως η κυπάρισσος, η άμπελος, η ελαία, ο φοίνιξ, τα ποικιλόμορφα άνθη κ.ά. Στην ορθόδοξη αγιογράφηση είτε στις τοιχογραφίες είτε στις μεγάλες και μικρές φορητές εικόνες απεικονίζονται η θάλασσα, οι ποταμοί, τα βουνά, η έρημος, ο ουρανός, ο ήλιος, η σελήνη, τα άστρα, οι πλανήτες και τα καταχθόνια στα κατώτατα της γης. Άξιο ιδιαίτερης μνείας είναι και το γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις, κατά την τέλεση του μυστηρίου του βαπτίσματος, δίδεται όνομα στα νήπια από το φυτικό βασίλειο, όπως Τριαντάφυλλος, Κανέλλος, Βασιλικός, Χρυσάνθη, Τριανταφυλλιά, Γαρυφαλλιά, Ανθή, Ανθούλα, Πασχαλιά, Λεμονιά, Κανέλλα, Μαργαρίτα, Κρινιώ, Βιολέττα κ.ά.

Παραθέτουμε εν προκειμένω και το σχετικό απόσπασμα από το θεόπνευστο πόνημα του Ηγουμένου της Ιεράς Μονής Παναγίας Τατάρνης Ευρυτανίας, Αρχιμ. Π. Δοσιθέου, υπό τον τίτλο: «Ορθοδοξία και φυσικό περιβάλλον», όπου μεταξύ άλλων γράφει: «Αλλά και εις τον καθ' ημέραν βίον οι χριστιανοί εξεδέχοντο (και εκδέχονται εν τίσι) την ευλογία της Εκκλησίας των εις πάσας τα εκδηλώσεις, εις αγρούς, εις δάση, εις θάλασσαν, εις οικίας. Υπάρχουσιν ευχαί εν τω Μεγάλω Ευχολογίω επί σπόρου, επί άλατος, επί άλωνος, εις φύτευμα αμπέλωνος, επί τρυγής αμπέλου, εις ευλογίαν οίνου,

εις κήπους, εις αμπελώνας και χωράφια. Ευχαί εις το ευλογήσαι ποιμήνην, εις το κατασκευάσαι πλοίον, εις το ευλογήσαι δίκτυα, επί ορύξει φρέατος, επί ανομβρίας, επί απειλή σεισμού, εις λοιμικήν νόσον, εις πληγήν θανατικού, επί απειλή βροντών και αστραπών, επί δυσκρασίας αέρων, επί απαρχή οπωρών και γεννημάτων, επί ευλογήσαι σταφυλής και πλήθος άλλων.

Είναι τόσον το ενδιαφέρον της Εκκλησίας δια το φυσικόν περιβάλλον, δια την πανίδα και την χλωρίδα, και είναι τόση η εμπιστοσύνη του λαού του Θεού εις την Εκκλησίαν του ώστε να θεωρώνται πολλοί άγιοι προστάται ζώων και φυτών. Και τω όντι ούτοι έχουσι παρρησίαν ενώπιον Κυρίου ίνα πρεσβεύωσι υπέρ των κατοικιδίων ζώων και των χωραφίων των εν τη υπαίθρω ζώντων χριστιανών. Παραδείγματος χάριν οι Άγιοι: Μάμας (2 Σεπτεμβρίου), Σπυρίδων Τριμυθούντος (12 Δεκεμβρίου), Μόδεστος Πατριάρχης Ιεροσολύμων (18 Δεκεμβρίου), Τρύφων (1 Φεβρουαρίου), Αθανάσιος Επίσκοπος Χριστιανουπόλεως (17 Μαΐου), Παρθένιος Επίσκοπος Ραδοβυζίου (21 Ιουλίου) και άλλοι εισί προστάται ζώων, ποιμνίων, αγρών.

Ο Χριστιανός γινώσκει τα φυσικά φαινόμενα αλλά πιστεύει ότι ταύτα ιθύνονται υπό της παντοκρατορικής δεξιάς του Υψίστου, διό και προσεύχονται υπέρ της αποτροπής αυτών ή της μεταβολής αυτών εις Ευεργεσίαν».

Έτσι, από τα παραπάνω καταδεικνύεται ότι όλη η κτιστή δημιουργία, το φυτικό και ζωϊκό βασίλειο, εν τη Εκκλησία ανακαινίζονται, επευλογούνται και αγιάζονται εν Χριστώ Ιησού διά του οποίου «τα πάντα καινά γέγονε».